

BİR MEKTUP

Derginizin «Doğu Avrupa Komünizmi»ne ayrıldığı söylenen sayısına bazı dostça eleştiriler yöneltmek istiyorum. Önce şunu belirtmek gerekiyor: Dergi «Doğu Avrupa Komünizmi»ne ayrılmış gibi görünmekle birlikte, esas olarak Doğu Avrupa coğrafi bölgesinde yer alan sosyalist (ya da real-sosyalist) ülkelerin siyasal yapılarına muhalefet eden kişilerin görüşlerinden oluşmuş. Burada «Doğu Avrupa»da egemen olan güçlerin SSCB'deki anlayışla aynı olduğu ve bunun da bilindiği varsayılıyor olmalı. Bence bu iki varsayım da tam doğru değil. Bu nedenle «Doğu Avrupa» ülkelerindeki «real-sosyalist» anlayışı ve bunun iç mantığını içeren çalışmalarını kapsamayan bir derginin «Doğu Avrupa Komünizmi»ni değerlendirmede bize nasıl yararlı olacağını kestirmek güç. Bu ülkelerdeki görüşlerin tornadan çıkmışçasına hep aynı olduğunu ve Stalin ya da Kurçat'ın beri hiç değişmemiş olduğunu peşinen —yani araştırmadan— kabullenmek de pek bilimsel bir yaklaşım değil. Unutmayalım ki, bugün bu ülkelerdeki siyasal sisteme soldan ya da sağdan —ülke içinden ya da dışından— muhalefet eden pek çok kişi uzun süreler bu ülkelerde önemli görevlerde bulunmuş ve görüşlerini —ne derece açıkça olabildiğini tartışmıyorum— o ülkelerin partileri içinde savunabilmişlerdir. Havemann, Brus, Mlynar, Kosik, Lukacs, Schaff gibi... Sistemin bu kişileri reddetmesinin haksızlığı bence açıktır, ama hiç değilse bir süre sistemin önemli kişileri olarak aynı ya da yakın görüşleri savunabildiklerini düşünürsek, «Doğu Avrupa» ülkelerinde siyasal düşüncenin tamamen tekdüze olmadığını kabul etmek gerekir kamısında. Doğaldır ki, bu farkları Türkiye'de pek bol bulunan propaganda broşürlerinde aramamalı-

yız. Bu, araştırmayı ve kolay yargılardan kaçınmayı gerektirir. «Kolay yargılar» iddiamı —benim nisbeten bildiğim— DDR (Alman Demokratik Cumhuriyeti) üzerine yazılan giriş yazısını eleştirerek açıklamaya çalışacağım.

Yazı yanlış ve eksik bilgilere dayanmakta. Kullanılan veriler ise tek yönütükleri nedeniyle bir önyargı kuşkusu uyandırıyor. Bunun Birikim yazarının «ünü anti-komünist dergi» dediği Spiegel'in hemen hemen tek kaynağı olarak kullanmasından doğduğunu sanıyorum. Daha doğrusu bu derginin 1978 yılı ilk üç sayısı yazarın Alman Demokratik Cumhuriyeti hakkında bilgi sahibi olmasına yetmiştir.

Önce küçük, ama konunun yerince incelenmediğini gösteren bazı yanlışları belirtmek istiyorum. İlk olarak Ulbricht'in ölene kadar değil —1973'de Devlet Konseyi başkanıyken öldü— 1971'e kadar Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED) Başkanı olduğunu, yerine geçen Honecker'in ise Başkan değil Merkez Komitesi 1. Sekreteri olduğunu belirtmek gerek. Bu küçük yanlış yanı sıra bir de önemli sayılabilecek yanlış var. Honecker'in SED önderliğini alması ile beraber 8. Kongreden sonra ekonomide liberalleşmenin başladığından söz ediliyor. Bu yanlıştır. Ekonomide liberalleşme denen şey —ne demekse— 1963'de Yeni Ekonomik Sistem denen bir dizi —siyasal yansımalarının da önyargısız biçimde değerlendirilmesi gereken— ekonomik düzenlemeyle başlamıştır. Bu Brus'un «dolaylı merkezizetçi sistem» dediği ve sosyalist ekonominin entansif gelişim dönemi için gerekli görülen, sistem teorisi ve kibernetikten de kaynaklanan bir yaklaşımdır. «Liberalleşmenin» başladığı söylenen 1971'deki 8. Kongreden sonra ise bu sistemde bir ölçüde «dolaysız merkezizetçiliği» güçlendiren önlemler alınmıştır². Yani durum Bir-

kim yazarının söylediğinin tam tersidir. Bu konuda yazılanlardan doğru olan, 1971'den sonra toplumsal tüketime yönelik kaynak tahsislerinin önem kazanmış olduğudur. Ama bu yalnızca daha çok deterjan, daha çok çukolata ya da daha çok özel araba demek değildir, daha çok konut, daha çok eğitim, daha çok kreş v.b. demek de olabilir. Sosyalizmi bir ekonomik kalkınma modeli olarak görmemek gerekir ama, «kitlesel tüketimi, resmi deyişle 'toplumsal refahı' arttırmak için»³ çaba göstermenin sosyalist devletin görevleri dışında olduğunu kim söyleyebilir?

«Liberalleşme» konusundaki bu yanlış bilgi DDR'nin büyük bir ekonomik bunalım içinde olduğu iddiasıyla tamamlanıyor. DDR'deki ekonominin «hazın» durumu için Birikim yazarının kullandığı kaynak yine Spiegel dergisinin 3/1978 sayısının 25-26. sayfalarıdır. Buradan da verilerin Batı Berlin'deki Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün verileri olduğunu anlıyoruz. Birikim yazarının belirtmek gereğini duymediği bu kaynaktan Spiegel'in aktardığı rakamlara göre toplumsal ürün 1000 Mark arttırmak için DDR 6200. Federal Almanya (BRD) ise 3200 Mark yatırım yapmak zorunda. Buradan çıkarılan sonuç DDR'nin BRD ile «yarışı» verimlilikteki bu farklılık nedeniyle sürdüremeyeceği. Benim anladığıma göre burada sözü edilen, sermayenin verimliliğidir. Yatırımların yapısına bakılmadan Birikim yazarı böyle «kolay» bir yargıyı Spiegel'le nasıl paylaşabiliyor? Örneğin toplumsal hizmetler alanında yapılan yatırımların fazla olması yatırım/hasilat oranını olumsuz yönde etkilemez mi? Kaldı ki, kendi başına bu oran DDR'deki teknolojik düzeyin daha gelişmiş olduğu sonucuna da —bu muhtemelen yanlış olur— götürülebilir bizi. İşçi ve hizmetlilerin BRD'deki işçi ve hizmetlilerin geliri-

riyle karşılaştırılmasında verilen oranlar —1971 için % 59, 1978 için % 50 —neye dayanmaktadır? Örneğin devlet tarafından karşılıksız görülen hizmetler ve sübvansiyonlar bu gelire dahil edilmiş midir? **Birikim** yazarı bu oranların nasıl hesaplandığını hiç merak etmeden aktarırmış. Elimde bulunan ve BRD'nin üstünüldüğünü kanıtlamak amacı açıkça sezilen bir araştırma, hane halkı net gelirinin, tüm olarak ele alınması halinde, BRD'de 1/3 oranında daha yüksek olduğunu belirtiyor, ama DDR'de hane halkı gelirleri arasında büyük farklılıkların olmaması ve zaruri modellerin fiyatlarının düşük olması nedeniyle, bu farkın geniş ölçüde ortadan kalktığını söylüyor.⁴ «Ekonomizm» pek düşman olduğu satır aralarında belli olan **Birikim** yazarının DDR'nin «yarışı» kaybetmiş olduğunu sermayenin verimliliğindeki ve ücretlerdeki farklılığa dayanarak açıklamada çalışması ayıp oluyor. Rakamları kullanarak çok dikkatli olmak gerek. Bunun için de iktisatçı olmak şart değil, kolaydan kaçınmak yeterlidir.

Birikim yazarı SED içinde varolduğu söylenen iktidar mücadelesini bir saray entrikası üslubu içinde anlatan **Spiegel**'i aynen aktararak Türkiye'deki sosyalistleri aydınlatıyor. Tabii kaynak belirtmeden. Böyle bir mücadelenin olması muhtemeldir. Her partide olduğu gibi. Ama yazıda adı geçen Merkez Komitesi Sekreteryası üyesi Werner Lambertz buna taraf olamaz, çünkü 7-8 ay önce Libya'da geçirdiği bir helikopter kazasında ölmüştür. (Bkz. **Spiegel** Nr. 11/1978) **Birikim** yazarı iyi bir **Spiegel** okuru değil. Bu arada kurulduğu bildirilen «Demokratik Komünistler Birliği»ne değinmek istiyorum. BRD'de iktidarda olan Sosyal Demokrat Parti'nin önde gelenleri ve bu arada partinin üçüncü adamı Wehner böyle bir örgütün olmadığını, bunun CIA ya da BRD güvenlik örgütlerinin DDR ile yakınlaşmayı engellemek için —böyle bir durumun NATO'yu zayıflatmasından korkuluyor— çevirdikleri bir dolap olmasının mümkün olduğunu sa-

yunuyorlar. Beni bu noktada ilgilendiren böyle bir örgütün olup olmaması değil, **Birikim** yazarlarının bu kuşkuyu «es» geçmesi. Hem de **Spiegel**'de yer almasına rağmen. Buna karşılık SSCB elçisi Abrassimov ile Honecker arasındaki olaya ilişkin dedi-kodu atlanmıyor.

Uzatmayalım. «Ünlü anti-komünist dergi» **Spiegel**'e dayanarak DDR hakkında yapılan yorumlar, nesnel eleştiri sayılamaz. Bu da sanırım **Birikim**'de giderek güçlenen eğilim. Özel sayı-da diğer sosyalist ülkeler hakkında yazılan tanıtıcı yazıların düzeyleri de bende aynı kuşku-yu uyandırıyor. Herşeyden evvel kaynak göstermeksiz yazmanın inandırıcılığı azalttığını belirtmek gerek.

YAVUZ SABUNCU

¹ Bkz. Wlodzimierz Brus, *Sozialisierung und politisches System*, Edition Suhrkamp, Frankfurt / M, 1975.

² Bkz. Renate Damus, *Entscheidungsstrukturen und Funktionsprobleme in der DDR-Wirtschaft*.

³ **Birikim**, Sayı 42/43/44, s. 32.

⁴ Sontheimer / Bleek, *Die DDR - Politik, Gesellschaft, Wirtschaft*, Hoffmann und Compe, Hamburg 1975, s. 221-222.

POLİTİK ÇOCUK KİTABI DOLAYISIYLA

Sosyalist bir çocuk edebiyatının gerekliliğini, genel bir ilke olarak sosyalistler benimser ya da benimsemizdir. Bunun pratikteki karşılığı olan çocuk edebiyatı örnekleri gün geçtikçe çoğalırken, alanın zihni somutuna bizi götürecektir olan teorik yanı yeni ve işlenmemiş olarak durmaktadır.

Öbür sosyalist ülkelerde ve kapitalist ülkelerdeki sosyalistler için, bu alandaki çalışmaları «yenidir» diyemeyiz ama bu çalışmaların daha, teorik bütünlüğe ulaştırılmadığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde soruna ilk önce «sosyalist çocuk edebiyatı» kavramı doğrultusunda giriş yapılmasına karşın, çok geçmeden tartışılmalı, burjuvazinin doğaçlaştırdığı «çocuk edebiyatı» kavramı içinde sikişip kalmış, hatta bu kavram içinde gelebileceği en son noktaya varılmıştır.

Dünya sosyalist edebiyatından ürünler çevrilmiştir, yayımlanmıştır ama yayımlanmış bir tek bile teorik tartışma, araştırma kitabı gösteremeyiz. Sağlıksız bir girişin, ilk elde göstergesi.

Gözlem yayınları, **Politik Çocuk Kitabı**'ni yayımlayarak¹ şeytanın bacağına kırıyor. Kitap özellikle Alman Sosyal-Demokrat Partisi içindeki konu üzerine tartışmalardan, sosyalist sanatçılardan birçoğunun yine konu üzerine düşüncelerinden bir seçme, bir derlemeyle oluşturulmuştur.

Birinci bölümde, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin 1890-1918 yılları arasında sosyalist çocuk edebiyatı sorununu nasıl tartıştığını okuruz. Zamanın ünlü Marksisti Karl Kautsky, şu düşüncededir:

«... Gençlik edebiyatı sorunu çalışan çocukların, yoksul çocukların korunması sorununun ve okulun yanısıra özellikle göze çarpmıyor» dedikten sonra asıl söylemek istediğini söylüyor:

«... Tabii temel ilkelermizden anlatılması ve propagandasının yapılması, gençlik edebiyatımızın görevi olamaz.»

Neden olarak getirdiği de şu Kautsky'nin:

«Çocuk edebiyatı, teorilerden ve soyutlamalardan uzak tutulmalı. Doğadaki ve toplumdaki en ufak başıntıyı bile yavaş yavaş kavrayacak, bize beylik sözler gibi gelen cümleleri anlamayı öğrenecek onlar.»

Kautsky'nin bu anlayışına sorulacak birkaç soru, işin çürük-lüğünü ortaya koyacaktır. «Öğreneceklerdir» diyor Kautsky, kendilerini mi? Pek acıktır ki, hayır. Mutlak öğretmen birileri olacaktır. Sınıflı bir toplum-da, bu öğretmen birileri, egemen sınıfın öğretmenlerinden başka kimseler olamayacağı için, co-

culukları «öğrenmelerine» bırakmak açıkcası egemen sınıfın «öğretmelerine» bırakmaktır.

Kautsky'nin sosyalist çocuk edebiyatına karşı çıkmasının derinde yatan nedeni, kapitalist toplumda sosyalist sanatın mümkün olamayacağına olan inancıdır. «Proletaryanın, toplumsal durumu nedeniyle sanatsal du-yarlılığı ve sanatsal yaratma gü-cünün gelişimi yönünden bütün öbür sınıflardan daha çok en-gellenen bir sınıf olduğu düşünülürse, bunu anlamak zor olmaz» Kautsky'nin bu söyledik-lerinden şu sonuçları çıkartabilir-zin sanırım:

1 — Sosyalist sanat, bizzat proletaryanın yaptığı sanat ola-bilir. Bir sanatı proleter yapmış-sa, o sanat sosyalist olmaz. Bu anlayış günümüzde de hük-münü sürdürmektedir.

2 — Böyle kavranıyor, çünkü, işçi sınıfı hareketi bir ögeye indirgeniyor. İşçi sınıfının bilimsel dünya görüşü kavayuzluğunda, iş-çi sınıfının önderliğinde sömürü-lenlerin, sömürönlere karşı yeni bir toplum düzeni kurmak için giriştikleri bir hareket olan işçi sınıfı hareketi, bir tek işçi sını-fına indirgeniyor.

3 — Böyle kavranıyor, çünkü işçi sınıfı hareketi, harekete ka-tılan ögelelerin süreç içerisinde ge-lişecek olan BİLİNCİLE eylemi ola-rak görülüyor. Kautsky'ye ka-tırsak şimdilik burjuvazinin «M-RAS PAYINDAN YARARLANA-LIM ve onu amaçlarımızı uydu-ralım.» Çünkü yukarıda belirtti, işçi sınıfı «engelleniyor» (ki doğ-rudur bu). Kautsky'nin hesabın-da dışarda bıraktığı bir öge var ki, gerçekte hesabın içindedir: İşçi sınıfı hareketi, bilinclendi-k-ce sınıf mücadelesini geliştirebi-lecek, sınıf mücadelesini gelişt-irdiğince de bilinclenecektir. Devrim günlerine bu süreç sonucun-da varılacaktır. İşçi sınıfı hare-ketinin bilinclenmesi, hareketin içindeki sınıf ve katmanların bil-inciğinin burjuvazinin koydu-ğu engellerin kismen kaldırılma-sından başka ne anlama gelir? İşçi sınıfı hareketi ölümlük en-gelleri kaldırıp kaldıra ilerlerken sosyalist sanatın öğelerini de ya-ratacaktır. Lenin'in kapitalist

toplumdaki kültürler üzerine bir konuşmasında «Alınız» dediği «Sosyalist kültürün öğeleri»ni kim yaratacaktır?

Aynı partiden, bir başka sos-yalist Heinrich Schulz'da bu yanlış bir başka açıdan destek-ler. Der ki Schulz:

«Bir sosyal demokrat gençlik eğitimi savunulabilir mi? Sosyal demokrasi, bugün olduğu gibi, savaştan bir parti —vurguluyo-rum parti— olduğu sürece, bu soruya cevabım olumsuzdur. Gençlik edebiyatı parti çıkarıl-masının yapılmasında kullan-lamaz. Parti politikasının bazı karanlık yanları vardır ve tek tek kişilerden öylesine büyük öze-ri bekler, o kadar büyük yok-sunluklara katılmasını ister ki, yerini başka hiç bir şeyin tuta-mayacağı tercih hakları çocuk-ların elinden alırsa, gençliğe ve altın sınıflara, dokunulma-mışlıkları nedeniyle böylesine harika olan çocukluk yıllarına karşı günah işlemiş oluruz.»

«... Gelecek bağlamında ele alındığında ise, sosyalist eğitim bambaşka bir şeydir. Sosyal de-mokratik artık bir parti olmaktan çıkıp toplumun sosyalizasyonu-na ulaştığında, eğitim, toplum tarafından ve toplum için sos-yalistçe düzenlenebilir ve düzen-lenmelidir.²

Çocukların altın sınıfları, do-kunulmamışlıkları palovrasını Kautsky de öne sürüyor. İkinci o alında, dayanak olarak gös-terilen bir devrim, bir parti an-layışı yatmaktadır.

İşçi sınıfı hareketi, devrimden -önce/devrimden- sonra diye ikiye ayrılmakta, politik ve ek-onomik devrim öncesinde yapıla-cak iş olarak görülüp, ideolojik mücadelenin birçok öğeleri dev-rim sonrasına bırakılmaktadır.

Bu görüş bugün devrimi, iktidarı almaya kadar indirgemis-tir. Oysa işçi sınıfı hareketi, or-taya varlığını koymasıyla hayo-tun her alanında burjuvaziye kar-şı kendini (teori ve pratik) koy-malı, koyabilmelidir. Sosyalist toplumu bu konudaki bilinci, tec-rübeleri, deneyimleriyle, elde olan malzemesiyle kuracaktır. Parti de, işçi sınıfını yöneten, onla-

rın temsilcilerinin partisi değil, işçi sınıfı hareketinin partisi ol-mak durumundadır.

Yukarıda sözünü ettığımız dev-rim ve parti anlayışının yanlışlık-larını dünya sosyalistleri büyük yenilgilerle yaşamışlardır. Alman Sosyal-Demokrat Partisi de bunların içinde. Birinci Dünya Savaşı öncesinde parti, işçileri «vatani savunmak» tezleri altın-da burjuvazi için ölümlere gön-derdi. Kulağımızda küpedir.

Buraya kadar, bir sosyalist çoc-uk edebiyatının gerekliliği öze-rinde durduk. Kitabın öbür bö-lümlerine kısaca göz atmakta yarar var. İkinci bölümde Lam-zsus olayı var. Savaş karşı, sa-vaşın içgencliğini anlatan küçük bir kitap yazan Lamzus ve tar-tışması meclislere kadar gider. Üçüncü ve dördüncü bölümler-de 1921-23 yılları Alman Cum-huriyetinin okuma kitabi, mate-matik, fizik, biyoloji kitaplarının eleştirisi yapılır. «Çocuk Yığınla-rı» Edebiyatı - Proleter Çocuk Gruplarının Çalışmaları» adlı bö-lümden sonra, «Çirkef edebiyatı» üstüne yazılar gelir. Meclis-ten sosyalistlere karşı geçen «Gençliği - Kötü ve pis yaza-lardan korunması yasası» ile ilgili görüşler var. Brecht'in, bu yasa bize karşı çıkıyor, çünkü pis ya-zı altında, Buffalo Bill adı altın-da bizi yasaklardan demeye ge-tirdiği, karşılığını almak gerek.

«Kitap Eleştirileri» bölümünden sonra yer alan «Politik Amac - Bir Çocuk Edebiyatı Teorisi İçin Yapışları» adlı bölümde, W. Benjamin, Brecht, E. Bloch, J. Fučík, A. Wedding ve Gorki'nin konu üzerine düşünceleri yer alıyor.

Politik Çocuk Kitabı'nin kendi-si de, Sosyalist Çocuk Edebiya-tı alanında, ülkemizdeki ilk teor-ik tartışılmalı olmaya hak kazanı-yor. Tartışılmalı.

¹ *Politik Çocuk Kitabı*. Derle-yen: Dieter Richter. Çeviri: Ümit Kıvanç, Mehmet Budak. Gözlem Yayınları, Şubat 1978.

² Yazıdaki bütün alıntılar söz konusu kitabın 39-44'üncü sayfalarından yapılmıştır.

SÜLEYMAN BULUT